

פרשת שמות

א ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו:
ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו:
ואלין שמחת בני ישראל דעלו למצרים עם יעקב גבר ואנש ביתיה עלו:

ב ראובן שמעון לוי ויהודה:

ראובן שמעון לוי ויהודה:

ראובן שמעון לוי ויהודה:

ג יששכר זבולן ובנימן:

יששכר זבולן ובנימן:

יששכר זבולן ובנימן:

ד דן ונפתלי גר ואשר:

דן ונפתלי גר ואשר:

דן ונפתלי גר ואשר:

ה ויהי כל-נפש יצאי ירד-יעקב שבעים נפש ויוסף היה במצרים:

ויהי כל-נפש יצאי ירד-יעקב שבעים נפש ויוסף היה במצרים:

והיה כל נפשתיא נפקי ירפא דיעקב שבועין נפשין ויוסף דהיה במצרים:

ו וימת יוסף וכל-אחיו וכל הדור ההוא:

וימת יוסף וכל-אחיו וכל הדור ההוא:

וימת יוסף וכל אחוהי וכל דרא ההוא:

רשי

(א) ואלה שמות בני ישראל, אף על פי שמנאן בתייהן בשמותן, חזר ומנאן (במיתתן) [לאחר מיתתן], להודיע חבתן שנמשלו לכוכבים, שמוציאן [במספר] ומכניסן במספר ובשמותם, שנאמר "המוציא במספר צבאם לכלם בשם יקרא"

(ישעיה מ כו):

(ח) ויוסף היה במצרים, והלא הוא ובניו היו בכלל שבעים ומה בא ללמדנו, וכי לא היינו יודעים שהוא היה במצרים, אלא להודיע צדקתו של יוסף: הוא יוסף הרועה את צאן אביו, הוא יוסף שהיה במצרים ונעשה מלך ועמד בצדקו:

ז ובני ישראל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעֲצְמוּ בְּמֵאד מְאֹד וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ אֹתָם:

ובני ישראל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעֲצְמוּ בְּמֵאד מְאֹד וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ אֹתָם:

ובני ישראל נִפְּישׁוּ וְאֶתִּילְדוּ וּסְגִיאוּ וַתְּקִיפוּ לַחֲדָא לַחֲדָא וְאֶתִּמְלִיאת אַרְעָא מְנַהוּן: פ

ח וַיִּקָּם מֶלֶךְ-חֲדָשׁ עַל-מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא-יָדַע אֶת-יוֹסֵף:

וַיִּקָּם מֶלֶךְ-חֲדָשׁ עַל-מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא-יָדַע אֶת-יוֹסֵף:

וְקָם מֶלְכָּא חֲדָתָא עַל מִצְרַיִם דְּלֹא מְקַיִם גְּזֵרַת יוֹסֵף:

ט וַיֹּאמֶר אֶל-עַמּוֹ הַזֶּה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וַעֲצוּם מִמֶּנּוּ:

וַיֹּאמֶר אֶל-עַמּוֹ הַזֶּה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וַעֲצוּם מִמֶּנּוּ:

וַאֲמַר לְעַמִּיָּהּ הָא עַמָּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל סָגְן וַתְּקִיפִין מִנָּנָא:

י הָבָה נִתְחַכְּמָה לּוֹ פְּנֵי-יִרְבֵּה וְהָיָה כִּי-תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסֵף גַּם-הוּא עַל-שְׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם-בָּנוּ וְעָלָה מִן-הָאָרֶץ:

הָבָה נִתְחַכְּמָה לּוֹ פְּנֵי-יִרְבֵּה וְהָיָה כִּי-תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסֵף גַּם-הוּא עַל-שְׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם-בָּנוּ וְעָלָה מִן-הָאָרֶץ:

הָבוּ נִתְחַכְּמָה לְהוֹן דְּלִמָּא יִסְגוּן וַיְהִי אַרְיִי יַעֲרַעֲנָנָא קָרְב וַיְתוֹסְפוּן אַף אָנוּן עַל סַנְאָנָא וַיְגִיחוּן בְּנָא קָרְב וַיִּסְקוּן מִן אַרְעָא:

רש"י

(ז) [ס"א: פָּרוּ. שְׁלֹא הִפִּילוּ נִשְׁוֹתֵיהֶם, וְלֹא מֵתוּ כְּשֵׁהֶם קִטְנִים:] וַיִּשְׂרְצוּ, שֶׁהָיוּ יוֹלְדוֹת שִׁשָּׁה בְּכָרִס אֶחָד:

(ח) וַיִּקָּם מֶלֶךְ חֲדָשׁ, רַב וּשְׂמוּאֵל, חַד אָמַר: חַד אָמַר: חֲדָשׁ מִמָּשׁ, וְחַד אָמַר: שְׁנַתְחַדְּשׁוּ גְזֵרוֹתָיו (סוּטָה י"א). אֲשֶׁר לֹא יָדַע, עָשָׂה עֲצָמוֹ כְּאֵלוֹ לֹא יָדַע (סוּטָה י"א):

(י) הָבָה נִתְחַכְּמָה לּוֹ, כֹּל 'הָבָה' לְשׁוֹן הֶכְנָה וְהַזְמָנָה לְדַבֵּר הוּא, כְּלוּמַר: 'הַזְמִינוּ עֲצָמְכֶם לְכַף'. נִתְחַכְּמָה לּוֹ, לְעַם "נִתְחַכְּמָה" מֵה לְעִשׂוֹת "לוֹ". וְרַבּוּתֵינוּ דְרָשׁוּ: נִתְחַכְּמָה לְמוֹשִׁיעֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לְדוֹנֵם בְּמִים, שֶׁכָּבַר נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יָבִיא מְבוּל לְעוֹלָם, (וְהֵם לֹא הִבִּינוּ שֶׁעַל כֹּל הָעוֹלָם אֵינוּ מְבִיא, אֲבָל הוּא מְבִיא עַל אִמָּה אַחַת, בְּרִש"י יִשׁוּן) (סוּטָה י"א). וְעָלָה מִן הָאָרֶץ, עַל כְּרַחֲנוֹ. וְרַבּוּתֵינוּ דְרָשׁוּ: (סוּטָה י"א) כְּאֵדָם שֶׁמְקַלֵּל עֲצָמוֹ וְתוֹלָה קַלְלָתוֹ בְּאַחֲרִים, וְהָרִי הוּא כְּאֵלוֹ פְּתַב: 'וְעָלִינוּ מִן הָאָרֶץ וְהֵם יִרְשׁוּהָ':

יא וישִׁימוּ עָלָיו שָׂרֵי מַסִּים לְמַעַן עֲנֹתוּ בְּסִבְלָתָם וַיִּבְּנוּ עָרֵי מִסְכָּנוֹת לְפָרְעָה אֶת־פֶּתָם וְאֶת־רַעְמֶסֶם:

וַיִּשְׁימוּ עָלָיו שָׂרֵי מַסִּים לְמַעַן עֲנֹתוּ בְּסִבְלָתָם וַיִּבְּנוּ עָרֵי מִסְכָּנוֹת לְפָרְעָה אֶת־פֶּתָם וְאֶת־רַעְמֶסֶם: וּמִנִּיאוּ עָלֵיהוֹן שְׁלֹטוֹנֵי מִבְּאֵישֵׁי בְּדִיל לְעֲנוּאָהוֹן בְּפִלְחָנְהוֹן וּבְנוּ קְרוּי בֵּית אוֹצְרָא לְפָרְעָה יֵת פִּיתוּם וַיֵּת רַעְמֶסֶם:

יב וּבְאֲשֶׁר יַעֲנוּ אֹתוֹ בֶּן יִרְבֵּה וּבֶן יִפְרָץ וַיִּקְצוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וּבְאֲשֶׁר יַעֲנוּ אֹתוֹ בֶּן יִרְבֵּה וּבֶן יִפְרָץ וַיִּקְצוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּקְמָא דְּמַעֲנֵן לְהוֹן כֶּן סִגְן וְכֶן תְּקַפִּין וַעֲקַת לְמִצְרָאֵי מִן קָדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

יג וַיַּעֲבְדוּ מִצְרַיִם אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרְדָּ: וַיַּעֲבְדוּ מִצְרַיִם אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרְדָּ: וְאֶפְלָחוּ מִצְרָאֵי יֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִשְׁיוֹ:

יד וַיִּמְרְדוּ אֶת־חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבְלִבְנִים וּבְכָל־עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֵת כָּל־עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־עֲבָדוּ בָּהֶם בְּפָרְדָּ:

וַיִּמְרְדוּ אֶת־חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבְלִבְנִים וּבְכָל־עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֵת כָּל־עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־עֲבָדוּ בָּהֶם בְּפָרְדָּ:

וַאֲמָרְרוּ יֵת חַיֵּיהוֹן בְּפִלְחָנָא קִשְׂיָא בְּטִינָא וּבְלִבְנִין וּבְכָל פִּלְחָנָא בְּחִקְלָא יֵת כָּל פִּלְחָנְהוֹן דְּאֶפְלָחוּ בְּהוֹן בְּקִשְׁיוֹ:

טו וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְמַלְּכֵי הָעִבְרִית אֲשֶׁר שֵׁם הָאֶחָת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פּוּעָה: וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְמַלְּכֵי הָעִבְרִית אֲשֶׁר שֵׁם הָאֶחָת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פּוּעָה: וַאֲמַר מֶלֶךְ דְּמִצְרַיִם לְחֵיתָא יְהוּדִיתָא דְּשׁוּם חֲדָא שִׁפְרָה וְשׁוּם תְּנִיתָא פּוּעָה:

רש"י

(יא) עָלָיו, על הָעַם. מַסִּים, לְשׁוֹן מַס. [שָׂרֵי מַסִּים] שָׂרִים שְׂגוּבִין מֵהֶם הַמַּס, וּמֵהוּ הַמַּס, שְׂיִבְנוּ עָרֵי מִסְכָּנוֹת לְפָרְעָה. לְמַעַן עֲנֹתוּ בְּסִבְלָתָם, שֶׁל מִצְרַיִם. עָרֵי מִסְכָּנוֹת, כְּתַרְגוּמוֹ. וְכֵן: "לְדָבָא אֶל הַסִּכָּן הַזֶּה" (ישעיה כב טו) — גִּזְבַּר הַמְּמַנֶּה עַל הָאוֹצְרוֹת. אֵת פֶּתָם וְאֵת רַעְמֶסֶם, שֶׁלֹּא הָיוּ רְאוּיֹת מִתְחַלָּה לְכָךְ, וַעֲשָׂאוּם חִזְקוֹת וּבְצוּרוֹת לְאוֹצְרֵי:

(יב) וּבְאֲשֶׁר יַעֲנוּ אֹתוֹ, בְּכָל מַה שֶׁהֵם נוֹתְנִין לֵב לְעֲנוּת, כֵּן לֵב הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהִרְבּוֹת וּלְהַפְרִיץ. בֶּן יִרְבֵּה [וּבֶן יִפְרָץ], כֵּן רִבֵּה וְכֵן פִּרְץ. וּמִדְּרָשׁוֹ: רוּחַ הַקְּדוֹשׁ אוֹמֵרֵת כֵּן: 'אַתֶּם אוֹמְרִים "פֶּן יִרְבֵּה", וְאַנִּי אוֹמֵר: "כֵּן יִרְבֵּה"' (סוֹטָה י"א). וַיִּקְצוּ, קָצוּ בְּחַיֵּיהֶם. וְרִבּוּתֵינוּ דְּרָשׁוּ: כְּקוֹצִים הָיוּ בְּעֵינֵיהֶם (סוֹטָה י"א):

(יג) בְּפָרְדָּ, בְּעֲבֹדָה קָשָׁה הַמְּפֹרֶקֶת אֶת הַגּוּף וּמְשַׁבְּרָתוֹ (סוֹטָה י"א):

(טו) לְמַלְּכֵי, הוּא לְשׁוֹן 'מוֹלִידוֹת', אֶלָּא שְׂיֵשׁ לְשׁוֹן קַל, וַיֵּשׁ לְשׁוֹן כְּבֹד, כְּמוֹ 'שׁוֹבֵר' וּמְשַׁבֵּר, 'דּוֹבֵר' וּמְדַבֵּר, כֵּךְ

טו וַיֹּאמֶר בְּיַלְדְּכֶן אֶת־הַעֲבָרִיּוֹת וּרְאִיתֶן עַל־הָאֲבָנִים אִם־בֵּן הוּא וְהַמֶּתֵן אֹתוֹ וְאִם־בַּת הוּא וְחָיָה:

וַיֹּאמֶר בְּיַלְדְּכֶן אֶת־הַעֲבָרִיּוֹת וּרְאִיתֶן עַל־הָאֲבָנִים אִם־בֵּן הוּא וְהַמֶּתֵן אֹתוֹ וְאִם־בַּת הוּא וְחָיָה:
וַיֹּאמֶר כִּד תִּהְיֶינָּה מוֹלְדֵי יַת יְהוּדִיתָא וְתַחֲזִינָּה עַל מַתְבָּרָא אִם בַּר הוּא תִקְטָלָן יִתִּיה וְאִם בְּרַתָּא הִיא וְתִקְיַמְנָה:

זו וְתִירְאֵן הַמְיֻלְדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהֵן מִלֶּךְ מִצְרַיִם וְתַחֲזִינָּה אֶת־הַיְלָדִים:

וְתִירְאֵן הַמְיֻלְדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהֵן מִלֶּךְ מִצְרַיִם וְתַחֲזִינָּה אֶת־הַיְלָדִים:
וְדַחֲלֵא חִיתָא מִן קָדָם יִי וְלֹא עֲבָדָא כְּמָא דְמַלְלִיל עֲמָהָן מִלְכָּא דְמִצְרַיִם וְקִימָא יַת בְּנֵיָא: **שני**

רש"י

'מוליד' ו'מילד'. שפּרָה, זו יוכבד, על שם שמשפּרת את הולד. פּוּעָה, זו מרים, על שם שפּוּעָה ומדבּרת והוּגָה לולד, כְּדַרְךְ הַנְּשִׂימ הַמְּפִיסוֹת תִּינּוֹק הַבּוֹכָה (סוטה יא:). פּוּעָה, לְשׁוֹן 'צִעָקָה', כְּמוֹ: "כִּי־וַיִּלְדָּה אֶפְעָה" (ישעיה מב יד):

(טו) בְּיַלְדְּכֶן, כְּמוֹ 'בְּהוֹלִידְכֶן'. עַל הָאֲבָנִים, מוֹשֵׁב הָאִשָּׁה הַיּוֹלְדָת, וּבְמָקוֹם אַחַר קוֹרְאוֹ "מִשְׁבֵּר" (מלכים-ב יט ג, ישעיה לו ג), וְכַמּוֹהוּ: "עֲשֵׂה מְלָאכָה עַל הָאֲבָנִים" (ירמיה יח ג). מוֹשֵׁב כְּלִי אֲמָנוּת יוֹצֵר (כְּלִי) חָרָס. אִם בֵּן הוּא וְגו', לֹא הִיָּה מְקַפֵּיד אֱלֵא עַל הַזְכָּרִים, שְׁאֲמָרוּ לוֹ אֲצִטְגְּנִינִי שְׁעֵתִיד לְהוֹלֵד בֵּן הַמוֹשִׁיעַ אוֹתָם. וְחָיָה, וְתַחֲזִיָּה:

(יז) וְתַחֲזִינָּה אֶת הַיְלָדִים, מְסַפְּקוֹת לָהֶם מִים וּמִזֶּן (סוטה יא:), תַּרְגוּם הָרֵאשׁוֹן (בפסוק זה), 'וְקִימָא', וְהַשְּׁנִי (פסוק יח), 'וְקִימְתוּן', לְפִי שְׁלִשׁוֹן עֲבָרִית לְנִקְבוֹת רַבּוֹת, תִּיבָה זוֹ וְכִיּוֹצֵא בָּהּ, מְשַׁמֶּשֶׁת לְשׁוֹן 'פְּעָלוֹ' וְלְשׁוֹן 'פְּעֻלָּתָם', כְּגוֹן: "וְתֹאמְרֶן אִישׁ מִצְרַיִם" (שמות ב יט), לְשׁוֹן עֲבָר, כְּמוֹ "וַיֹּאמְרוּ" לְזָכָרִים, "וְתִדְבְּרֶנָּה בְּפִיכֶם" (ירמיה מד כה), לְשׁוֹן דְּבַרְתֶּן, כְּמוֹ וְתִדְבְּרוּ לְזָכָרִים. וְכֵן "וְתַחֲלֹלְנָה אֹתִי אֶל עַמִּי" (יחזקאל יג ט), לְשׁוֹן עֲבָר, חֲלָלְתֶם, כְּמוֹ וְתַחֲלֹלוּ לְזָכָרִים: